

De Jonge Seerp, een Nederlands kofschip in Gdansk (2)

De laatste loodjes boven water

In *De Beeldenaar* 2015-3 sloot ik mijn artikel over de vondst van bakenloden in het scheepswrak De Jonge Seerp af met de vraag of er meer informatie voorhanden was over de resterende gevonden loodjes, welke ik toen niet wist te determineren.¹ Inmiddels denk ik hier wel in geslaagd te zijn.

Aanvaring

Allereerst een korte terugblik. In het voorjaar van 1791 vertrok schipper Johannes Leenderts uit Harlingen vanuit Amsterdam met het schip De Jonge Seerp naar Østersøen (Baltische Zee).² De Sont was een belangrijke handelsroute, met name voor Nederland. De helft van de schepen die door de Sont (de zeestraat tussen Denemarken en Zweden) voeren, kwam uit ons land. Op 11 juni 1791 kwam het schip tijdens een zware storm, vlakbij de ingang van de haven van Gdansk, in aanvaring met The Recovery van John Campion, een schipper uit Whitby. De Jonge Seerp zonk onmiddellijk.

Op 10 augustus 1985 is het schip, 4½ mijl ten noordoosten van Gdansk in de Bocht van Danzig, op een diepte van ongeveer 26 meter gevonden en werd het wrak aangeduid als W-27. In het wrak

zijn vijftig Nederlandse munten gevonden, een aantal Goudse kleipijpen en naast nog wat andere objecten acht bakenloden uit de relatief kleine chronologische periode 1784-1789.

Vaarroute

Opvallend is dat 6 van de 8 loodjes een waarde hebben van 24 Stuivers. Dit wijst erop dat het een groot vrachtschip betrof, in ons geval een kofschip, voor transporten naar het buitenland. Met dit gegeven ben ik op zoek gegaan naar aanwijzingen over de belasting van de verschillende instanties. Het was mij inmiddels al wel duidelijk geworden dat De Jonge Seerp in 1784 en 1789 Dordrecht had aangedaan. Wat is dan de meest voor de hand liggende scheepvaartroute gezien vanuit Dordrecht? Dat is; Mallegat of Krabbe,

De vaarroute, aangegeven op een kaart van Zuid-Holland uit 1848 (fragment, collectie: Nationaal Archief, toegang 4.OBGK, inv. P3.98)

Dordtsche Kil, Hollands Diep, Haringvliet, Goereesche Gat, Brielse Gat en zo dicht mogelijk langs de kust verder naar het Noorden.

Waar er langs deze route bakengeld werd geheven staat in de LIJST Van geheven wordende VUUR = TON = BAKENGELDEN. Zoo voor rekening van het Rijk als voor die van eenige Steden, autoriteiten en Particulieren (1813).³ Welke plaatsen komen er nu in aanmerking voor de heffing van bakengeld als we deze route volgen? Allereerst de Dordtsche Kil.

Dordsche Kil

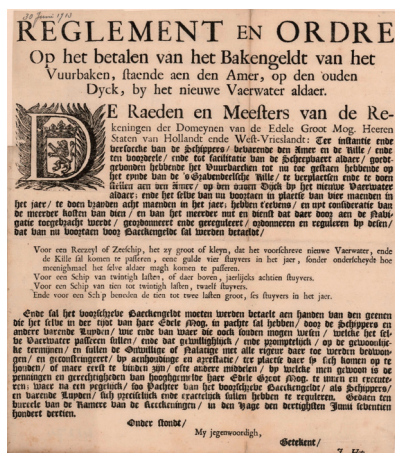

Voorzijde: staande leeuw naar links met zwaard en pijlenbundel (het wapen van de Staten-Generaal).
Keerzijde: K / 1789 / 24 S
Objectnummer: W-27/1507/91, type op loodjes.nl: HK.

Het vuurbaken voor de scheepvaart stond op een terp aan de Kil tussen het huidige buurtschap de Wacht en de Mariapolder. Dirk Davids Bijl, geboren te 's-Gravendeel op 27 januari 1740, was boer in de Bijlepolder en tevens bakenmeester. Hij woonde aan het einde van de Kil aan de Wacht 43. Dirk moest niet alleen het vuurbaken bedienen maar ook zorgen voor het afbakenen van de vaargeul en het innen van de bakengelden. Hij voer met een bootje naar het passerende schip, inde het verschuldigde bedrag en gaf als bewijs van betaling het voor dat jaar geldende bakenlood af. De familie Bijl heeft vier generaties lang de functie van bakenmeester bekleed.⁴

In de Ordonnanties van 30 juni 1713 en 21 juni 1739 wordt de te betalen belasting in stuivers per scheepstype en / of laadvermogen weergegeven.⁵ Alle Schippers en Koopluyden / Borgers en Ingezetenen der Stadt Dordrecht / t zy Zeehandelaars of Binnenvaarders zullen vrij ende exempt zijn voor Bakengelt iets aan den Bakenmeester dezer Stadt te betaalen. Van alle Schepen over zee van daan komende / boven de hondert Lasten / zal den Bakenmeester voor Bakengelt betaalt moeten werden van yder 18 stuyvers.'

In 1813 geldt het volgende tarief: 'Van de vreemde Zeeschepen / die de Oude Maas ofte Noorddiep op ofte afkomen / ende aan deze Stadt niet lossen ofte laaden / voor yder eene gulden 4 stuyvers. Van de Sammereusen met Vloten daaranter / voor yder eene gulden 4 stuyvers'. Dit is geheel in overeenstemming met de 24 stuivers welke op het gevonden lood staan aangegeven.

Plakkaat uit 1713 over de heffing van vuur-, ton- en bakengelden in het gebied van de Amer en de Kil (collectie: Belasting & Douane Museum Rotterdam, inv. BDM 41274)

Moerdijk

Voorzijde: wapenschild van Prins Willem V.
Keerzijde: M D / 1789 / 24
Objectnummer: W-27/1565/90, type: BM

Vervolgens wordt het Hollands Diep overgestoken naar Noord-Brabant en wel Moerdijk. Het lijkt opmerkelijk dat er geen loden van Strijen Sas, type HG, zijn aangetroffen in het schip.⁶ Dit is te verklaren doordat er voor de kust van Strijen Sas nogal wat ondieptes in het water lagen. De route langs de kust van Brabant was veiliger voor een zwaarbeladen vrachtschip.

In 1813 golden voor Moerdijk de volgende tarieven: zeeschepen: 24 stuiver, binnenschepen boven 20 last: 12 stuiver, idem 20 - 12 last: 8 stuiver, idem 12 - 6 last: 6 stuiver, idem 6 - 2 last: 2 stuiver.

Liesche gors

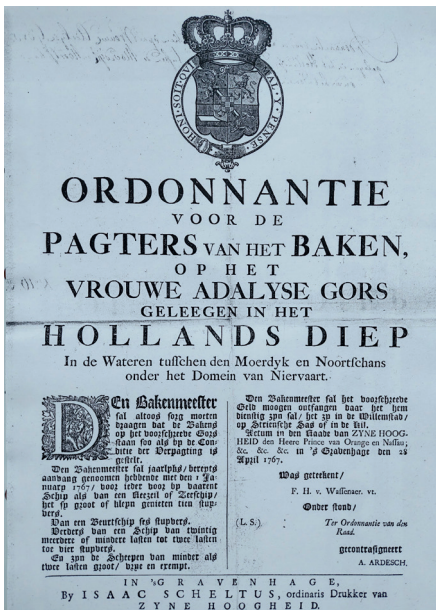

Voorzijde: wapenschild Prins Willem V.
Keerzijde: L.G./1784/10.
Objectnummer: W-27/1532/91, type: BL.

Voorzijde: wapenschild Prins Willem V.
Keerzijde: L.G./1789/10.
Objectnummer: W-27/1332/90, type: BL.

Er wordt verder gevaren langs de Liesche of Adelijse Gors bij Klundert. Het tarief voor de Liesche Gors was aanmerkelijk lager dan bij de andere belastinginners, namelijk 10 stuivers. In de *Ordonnantie voor de pagters van het baken op het Vrouwe Adalyse Gors geleegeen in het Hollands Diep van*

Ordonnantie uit 1767 voor de pagters van het baken op het Vrouwe Adalyse Gors geleegeen in het Hollands Diep, (collectie: Nationaal Archief)⁸

28 april 1767 staat geschreven: 'Den Bakemeester sal jaaryks / bereyts aanvang genoomen hebbende met den 1. January 1767 / voor ieder voor by vaarent Schip als van Reezeil of Zeeschip / het sy groot of kleyn tien stuyvers.'⁷ De lichtere schepen waren minder bakengeld verschuldigd.

Willemstad

Voorzijde: leeuw naar links in wapen waaronder W/+++.
Keerzijde: WW / 1784 / 24.
Objectnummer: W-27/184/90.

Voorzijde: leeuw naar links in wapen waaronder W/+++.
Keerzijde: WW / 1789 / 24.
Objectnummer: W-27/118, type: BB. Literatuur: Minard van Hoorebeke, nr. 485.⁹

Vervolgens wordt Willemstad gepasseerd waar de zeewaardige schepen 24 stuivers moesten betalen. De bakenloden van Willemstad zijn uitvoerig besproken in *De Beeldenaar* 2014-2.¹⁰ Tijdens de Franse bezetting wijzigt Staats-Brabant in Bataafs Brabant en verdwijnt het wapenschild van Prins Willem V van de bakenloden om plaats te maken voor diverse beeldenaars.

Haringvliet

Voorzijde: staande leeuw naar links.
Keerzijde: HV / 1789 / 24.
Objectnummer: W-27/1558/91.

Nu wordt het Haringvliet weer overgestoken naar Hellevoetsluis aan de Hollandse kust. Aan bakengeld waren de zeeschepen weer 24 stuivers per schip verschuldigd.

Brielle

Voorzijde: klein wapen met paal in het midden / 1784 / M.

Keerzijde: . * / 24:ST / . *

Objectnummer: W-27/1541/91, type: HO. Literatuur: Minard van Hoorebeke 167.

Voordat de Noordzee bereikt werd moest er eerst nog bakengeld voor de bakens van Den Briel worden betaald. Brielle was verantwoordelijk voor de bebakening van de Maas en de kust van Oostvoorne, het vaarwater De Binnen Vlake. Zie voor deze loden het artikel 'Armenpenning van Dordrecht blijkt bakengeld van Brielle. Opnieuw geeft archiefonderzoek uitsluitsel' in *De Beeldenaar* 2015-6.¹¹ Het door de bakenmeesters van de hierboven genoemde plaatsen geïnde bakengeld moest afgedragen worden aan 's-Gravendeel wat onder het arrondissement Dordrecht viel.

Tot slot

Een schipper moest jaarlijks een bakengeld aanschaffen met hierop aangegeven het jaartal en indien van toepassing de waarde in stuivers voor de grootte, het aantal lasten, van het schip. Het was de bedoeling dat de loden van de voorgaande jaren werden ingenomen om te worden omgesmolten. Dat dit inleveren niet altijd gebeurde blijkt wel uit het feit dat er in mijn data-

base inmiddels meer dan 2000 bakengeld loden vermeld zijn. In het geval van de Jonge Seerp zijn er dus bakengeld loden aangeschaft voor de reis in 1784 en 1789. De loden zijn verspreid rond het scheepswrak gevonden wat een verklaring zou kunnen zijn dat niet van alle vermelde plaatsen beide jaartallen voorkomen.

In dit artikel heb ik alleen de loden besproken welke gevonden zijn rond het wrak van De Jonge Seerp. Deze loden bevinden zich in de collectie van het Polish Maritime Museum te Gdańsk. Ook van deze loden komen er meerdere varianten, typen en waardes voor. Een zo compleet mogelijk overzicht is te vinden op de website www.loodjes.nl.

Met dank aan Stef Nelisse voor gedane suggesties.

Noten

1. Kussendrager, Alex. (2015) De Jonge Seerp, een Nederlands kofschip in Gdańsk, in: *De Beeldenaar* 39-3, 107-111; Luijt, Janjaap (2016) Correcties op voorgaande nummers. Bakengeld loden uit Gdańsk, in: *De Beeldenaar* 40-2, 44.
2. Sonttolregister 1791, 268_0033, nummer 598, www.soundt.nl.
3. Wallenburg, J.A. van (2008) Als 't diep verloopt verset men de bakens. De ontwikkeling van tonnen en boeien door de eeuwen heen, in: *De Bataafsche Leeuw* (Amsterdam) 99.
4. Stamreeks Bijl uit 's Gravendeel, www.s-gravendeel.net.
5. Plakkaat uit 1713 over de heffing van vuur-, ton- en bakengelden in het gebied van de Amer en de Kil, collectie Belasting & Douane Museum Rotterdam, inv. BDM 41274.
6. Kussendrager, Alex (2018) Bakengeld loden van De Mijl en SAS, in: *De Beeldenaar* 42-5, 235-238.
7. Herben, Matti H.A.J. (1999) Machtstrijd in Klundert tussen rentmeester Hetterschey en baljuw Eland, in: *Jaarboek De Oranjeboom* 52, 143-151.
8. Nationaal Archief 's-Gravenhage, Nassause Domeinraad vanaf 1581, 1.08.11, inv.nr 6270, Plakkaten en ordonnanties betreffende het domein Niervaart.
9. Minard van Hoorebeke, L. (1878) *Noord-Nederlandsche gildenpenningen (presentatie-, kerk- & armloodjes van de XVe tot de XVIIIe eeuw)* (Gent).
10. Kussendrager, Alex (2014) Armenpenning Roermond blijkt bakengeld van Willemstad, in: *De Beeldenaar* 38-2, 71-73.
11. Kussendrager, Alex (2015) Armenpenning van Dordrecht blijkt bakengeld van Brielle. Opnieuw geeft archiefonderzoek uitsluitsel, in: *De Beeldenaar* 39-6, 267-269.